

**David Bosold, Petr Drulák a Nik Hynek (eds.):
*Democratization and Security in Central and Eastern Europe
 and the Post-Soviet States.***

1st ed. Baden-Baden: Nomos, 2012, 302 stran, ISBN: 978-3-8329-5791-9 (signatura knihovny ÚMV 58 307).

Sborník s názvem *Democratization and Security in Central and Eastern Europe and the Post-Soviet States* nabízí sérii příspěvků, které byly prezentovány na společné konferenci German Council on Foreign Relations a Ústavu mezinárodních vztahů v Praze v roce 2009. Fakt, že texty vycházejí z ústních příspěvků účastníků konference, do značné míry určuje jejich podobu a propracovanost. Kniha tak neslibuje detailní a metodologicky precizní analýzy, jako spíše zajímavé myšlenky zasazené do kontextu mezinárodní i vnitrostátní politiky značně dynamického regionu. Knize dali výběrem příspěvků ráz tři editoři: David Bosold, který působí na výzkumném institutu Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik a na univerzitě v německé Jeně, Petr Drulák, ředitel Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, a Nik Hynek, výzkumný pracovník tamtéž. Sborník upravili do podoby celkem dvanácti na sobě nezávislých příspěvků, které navzájem souvisejí jednak tematicky, orientací na problémy demokratizace a s ní spojené bezpečnosti, jednak geografickým vymezením na oblast středovýchodní Evropy. Vzhledem k velice pestrému obsahu knihy a značně odlišnému zaměření jednotlivých příspěvků se editoři rozhodli k organizaci kapitol na základě jejich geografické orientace, přičemž by se dalo zjednodušeně říci, že postupují od západu na východ – od evropských zemí přes státy Balkánu a Jižního Kavkazu až po vzdálenou Střední Asii. Do publikace čtenáře uvede předmluva Davida Bosolda a Christiana Achrainera, kteří krátce připomínají historické události pádu východního bloku, zmiňují teoretické koncepty defektních demokracií a jejich typologii a stručně nastiňují obsah dalších příspěvků v knize. Během seznámení s dalšími kapitoly však nejsou ani krátce představeni jejich autoři a čtenář je nenajde ani jinde v knize, je tedy bohužel o tyto informace ochuzen.

První příspěvek s názvem *The Advantages of Latitude: Estonia's Post-Communist Success Story* napsal Lukas Kello. Jeho velice pozvolný a střídmy text pomalu vtahuje čtenáře do knihy, aniž by jej na úvod šokoval nějakými nově objevenými skutečnostmi, sesbíranými daty či neobvyklými idejemi. Kello nabízí v podstatě historický pohled na změnu v ekonomické a bezpečnostní orientaci Estonska po pádu Sovětského svazu. Autor ve svém příspěvku zdůrazňuje roli, jakou pro Estonsko sehrály severské země, především Finsko, které s Estonskem pojí jazyková, historická a kulturní blízkost, ale také Švédsko či Dánsko. Hlavně první dva jmenované státy začaly v Estonsku během devadesátých let mohutně investovat a sloužily podle Kella rovněž jako vzor pro nově se formující estonskou tržní ekonomiku. To je spojeno také se silnou podporou internetu v zemi, jejíž obyvatelstvo patří mezi internetově nejgramotnější národy světa. Zde navíc Kello upozorňuje na propojení s bezpečnostní sférou, protože Estonsko je v rámci NATO specialistou na kybernetickou obranu. Příspěvek Lukase Kella tak slouží především jako obecný přehled estonské ekonomické a bezpečnostní tranzice, který čtenáře obeznáměného s prostředím nikterak nepřekvapí.

Druhý příspěvek českých autorů Nika Hynka a Víta Stříteckého s názvem *Defending Democracy and the Atlantic Community? Central Europe Encounters Missile Defense* pojednává o protiraketové obraně, jejíž část měla být umístěna v České republice a v Polsku. A právě srovnání přístupu obou zemí, respektive jejich politických elit, k umístění vojenských zařízení protiraketové obrany je předmětem zmíněné stati. Ta analyzuje motivy jednotlivých politických stran obou zemí, jejich představitelů i občanů samých k této

problematicke, přičemž neopomíjí pracovat ani s faktory historické zkušenosti obou států, jako je ruský vliv, spojenectví s USA a artikulované obavy z Íránu. Hlavní rozdíl mezi přístupem obou zemí autoři vidí především ve vnitropolitické situaci: polské politické elity prakticky konsenzuálně podporují úzké bilaterální vazby na USA a účast na protiraketové obraně, česká politická scéna je rozštěpená a pod tlakem opozice nakonec pravicové strany tíhnou spíše ke společnému projektu pod záštitou NATO.

V příspěvku Hanny Vasilevichové s názvem *Authoritarianism versus Democracy in Belarus: Does National Identity Matter?* se čtenář blíže seznámí s politickou situací v Bělorusku, které po pádu Sovětského svazu nenastoupilo cestu k demokracii, a bývá tak často označováno za poslední diktaturu v Evropě. Vasilevichová se zaobírá tím, nakolik má na tomto stavu podíl skutečnost, že běloruská identita občanů této země je velice nízká. Napak zdůrazňuje, že nostalgie po Sovětském svazu je zde značná, čehož využívají politické elity snažící se zachovávat co největší míru kontinuity, případně odkazů na doby dávno minulé, aby tak získaly politický kapitál. Takto vybudovanou pozici prezidenta Alexandra Lukašenka navíc podle Vasilevichové opoziční síly ohrožují jen slabě. Podle autorky to způsobila značná roztržštěnost opozice, která není schopná postupovat jednotně a mobilizovat občany k demokratizaci režimu.

Svitlana Kobzarová se v následujícím textu *Passive versus Active Leverage: The European Union's Impact on the Democratization of Ukraine* zabývá sousední Ukrajinou, tedy v demokratickém a transformačním procesu úspěšnějším postsovětským státem. Autorku zajímá především úloha, jakou sehrávala Evropská unie v demokratizaci Ukrajiny během devadesátých let. „Faktor EU“, jak to Kobzarová pracovně nazývá, přitom vnímá dvěma způsoby – jako působení aktivní a pasivní. Aktivní působení EU podle autorky spočívá v přímé podpoře občanské společnosti a růstu počtu nestátních organizací, zatímco pasivní působení Unie na demokratizaci Ukrajiny představuje snahu ukrajinské politické elity „vrátit se do Evropy“ a v podstatě se vlichotit státům EU tím, že sama Ukrajina bude budovat občanskou společnost a posilovat demokracii. V novém tisíciletí ovšem ukrajinská proevropská euforie poněkud ochladla, a EU tak již nemá takový vliv na demokratickou cestu této východoevropské země, jako tomu bylo o desetiletí dřív.

Jako poněkud zvláštní slepenec působí příspěvek Vsevoloda Samokhvalova s názvem *Colored Revolutions in the Wider Black Sea Region and the Geopoliticization of Democracy*. Samokhvalov si vybírá tři rozdílné země – Srbsko, Ukrajinu a Gruzii – a sleduje ruskou pozici vůči demokratizačním vlnám, občanským protestům a politickým změnám v těchto státech. K tomu připojuje krátké zmínky o gruzínských regionech Adžárii a Abcházii. Formálnější a detailnější komparace se čtenář bohužel nedočká, takže se musí spokojit pouze s obecnějším srovnáním často nesrovnatelného, bez bližšího uvedení do kontextu a hlubší analýzy.

Další z textů, který se zabývá rolí Evropské unie v demokratizaci vybraného státu, je příspěvek *Kosovo, Three Years After* od Pascala Fendricha. Ten se zabývá především problémem, který Evropské unii při tvorbě politiky vůči Kosovu vytváří její vlastní nejednotnost, v určitých chvílích až rozpolcenost a absence konsenzu jednotlivých členských států. Fendrich si správně všímá skutečnosti, že v případě Kosova Unie zdůrazňuje bezpečnostní otázky spojené s nezávislostí a samostatným fungováním tohoto balkánského území, což snižuje soustředění na zlepšení ekonomiky a demokratizaci země. Kvůli tomu tyto dvě dimenze výrazně zaostávají za bezpečnostní problematikou a jejich vývoj je nepatrný, pokud vůbec nějaký.

Evropskou unií a rovněž Kosovem se zabývá i následující příspěvek Dominika Tolksdorfa s názvem *The European Union's Role in the Western Balkans and the South Caucasus: Potential Obstacles in its Support for Reform Processes*. Kromě jistého překrývání s předcházejícím textem v případě Kosova se Tolksdorf zaměřuje na problémy západního Balkánu s důrazem na Bosnu a Hercegovinu, jež vnímá jako důležitou zkoušku pro EU a zdroj cenných zkušeností pro budoucí demokratizační a postkonfliktní působení Unie,

kteř by se mohlo zaměřit právě na oblast Jižního Kavkazu. Podle Tolksdorfa bude Evropská unie do této oblasti, v níž má řadu svých vlastních zájmů, stále více zatažena, přičemž může využít řadu nástrojů vyzkoušených na Balkáně.

Kavkazem se zabývá i text Georga Khelashviliho *Ideologizing Democracy Promotion: Georgia's Impact on Post-Soviet Regional Security*. Jak název napovídá, věnuje se převážně Gruzii, její demokratizaci a úloze coby objektu rusko-amerického soupeření o vliv v regionu, k němuž se nesměle přidává rovněž Evropská unie. Je třeba jistě ocenit, že ač jde o text gruzínského autora, snaží se mezinárodní i gruzínské vnitrostátní dění vnímat s odstupem, a dokonce kriticky vůči gruzínské „demokracii“, což nebývá u insiderů v tomto regionu příliš běžné. Khelashvili tak vnímá gruzínskou situaci po rusko-gruzínské válce z roku 2008 nejen jako důsledek velmocenského soupeření o vliv na Kavkaze, ale také jako výsledek problematického jednání ne příliš demokratického prezidenta Saakašviliho.

Na Jižním Kavkaze čtenář ještě zůstane v příspěvku Marir Raquel Freireové a Licínie Simãoové, nazvaném *ENP and Post-Soviet Transition in the South Caucasus: Linking Democracy and Security*. Tato kapitola se rovněž zabývá pozicí Evropské unie vůči Jižnímu Kavkazu, jmenovitě vůči Arménii, Ázerbájdžánu a Gruzii. Poukazuje především na skutečnost, že jednotně zaměřená politika EU vůči regionu jako celku není příliš efektivní kvůli komplexnosti Kavkazu a vnitřním i vzájemným problémům jednotlivých států této oblasti. Evropská unie podle autorů nemůže uplatňovat stejnou politiku vůči Arménii a Ázerbájdžánu, které jsou spolu ve válečném konfliktu o Náhorní Karabach, nebo vůči Gruzii, kterou rozkládají konflikty s odštěpenými provinciemi.

Text Assela Rustemova posouvá sborník do oblasti Střední Asie pod názvem příspěvku *Beyond Democratic Theory: Exploring Authoritarian Liberalisms in Central Asia*. Autor se zaměřuje primárně na Kazachstán a Uzbekistán, přičemž ukazuje, jakým způsobem režimy v těchto zemích proklamují své směřování k demokracii, ale fakticky vyměňují politické svobody obyvatelstva za jeho ekonomickou prosperitu získanou především z exploatace nerostných surovin a zahraničního obchodu. Chovají se tak jako typické autoritativní režimy, které se zaštiťují demokracií a tolerují velice slabou a nekonkurenčeschopnou opozici. Ta se navíc často sama degraduje svou islamistickou a protidemokratickou orientací, aniž by dokázala poskytnout příslib hospodářského růstu.

Také článek Zhanyl Bokonbaevy je zaměřen na Střední Asii, konkrétně na Kyrgyzstán. Text *Drawbacks and Limitations of the U. S. Democracy Promotion in Kyrgyzstan* velice přesně popisuje, jak jsou finanční prostředky Spojených států neefektivně vynakládány ve prospěch podpory kyrgyzské demokratizace. Kyrgyzstán je na prvním místě v příjmu americké finanční pomoci v regionu, ovšem rozvoj občanské společnosti, liberalismu a svobodné politické volby zde navzdory silné západní podpoře stagnuje. Další problém spočívá v trvalém poklesu popularity Spojených států u kyrgyzských občanů, kteří neližeb nesou americké angažmá v muslimském světě. Bokonbaeva tak nastavuje velice nepřijemné zrcadlo finančním snahám USA ve Střední Asii, které podle její argumentace působí značně neefektivně.

Také poslední příspěvek sborníku, *Public Communication and the Effectiveness of Democracy Promotion in Central Asia* od Alexandra Wolterse, se věnuje neúčinné propagaci demokracie ve Střední Asii. Za hlavního viníka přitom neoznačuje špatnou volbu strategie, ale spíše organizační a operační strukturu rozvojové pomoci směřující k vybudování občanské společnosti a posílení demokracie a hodnot, které přináší. Wolters nabízí zajímavou a propracovanou analýzu důvodů, proč nejsou západní finanční prostředky vynaloženy efektivně a proč demokratizace regionu postupuje málo, anebo nepostupuje vůbec. Uzavírá tak velice kvalitně sérii příspěvků zabývajících se demokratizací a bezpečností ve středovýchodní Evropě a postsovětském prostoru.

Závěrem s názvem *Concluding Remarks: Are There any Lessons to Learn?* se ještě Petr Drulák krátce vrací k některým výstupům a myšlenkám předcházející série příspěvků, přičemž je zasazuje do širšího kontextu geopolitiky a transformace režimů a upozorňuje

na problematickou generalizaci tématu demokratizace, protože každý jednotlivý režim a každá zkoumaná země disponují vlastními specifiky a zkušenostmi nepřenositelnými na jiné případy. Zmiňuje také skutečnost, že demokratizace může být pro bezpečnost jak přínosem, tak zhoubou a že působení vnějších aktérů bývá zpravidla přeceňováno, zatímco důležitost vnitropolitické situace bývá podceňována. Přitom sborník *Democratization and Security in Central and Eastern Europe and the Post-Soviet States* Drulákovy závěry hned na několika místech potvrzuje. Díky pestré nabídce informací s různým geografickým zaměřením lze tyto myšlenky hledat jak v demokratizující se východní Evropě, tak na komplikovaném Kavkaze a rovněž ve Střední Asii, pro Západ periferní. Na druhou stranu pestrý koktejl příspěvků, který má jen minimum shodných prvků mezi svými jednotlivými díly, disponuje nemalými výkyvy ve kvalitě článků od fádnicích a nepříliš zpracovaných až po velice zajímavé a s jasným otiskem autorovy pilné práce a erudice v dané problematice i regionu. Kolísání kvality, široké tematické rozpětí a minimální provázanost dílčích textů bývají u podobného druhu sborníků běžné, takže spíše než o kompaktní publikaci, kterou čtenář prostuduje od začátku do konce, jde o dílo, z něž je třeba si na základě vlastních zájmů vybrat k přečtení konkrétní kapitoly.

Komu je vlastně tato kniha určena? Jakožto sborník poskytující klasický souhrn a rozšíření myšlenek či údajů prezentovaných na konferenci ji ocení především ti, kteří se zajímají o vytyčenou problematiku, ale nemohli se konferenčních přednášek a diskuse zúčastnit. Na druhé straně ji ale mohou ocenit také ti, kteří se konference zúčastnili, vybrané příspěvky je zaujaly a chtěli by se dozvědět více, respektive seznámit se detailněji s uvedenými daty a hlouběji pochopit argumentaci autorů. Kniha může také zaujmout čtenáře, kteří se zajímají o dané regiony nebo o problém demokratizace a transformace režimů obecně.

Josef Kraus